

# Aalscholvers *Phalacrocorax carbo* broedend te Meijendel *Cormorants breeding at Meijendel*

Ico Hoogendoorn

## Inleiding

De Aalscholver *Phalacrocorax carbo* is een broedvogel van zowel zoete als zoute wateren. De ondersoort *P.c. carbo* broedt op rotskusten in het Noord-atlantische gebied (Debout *et al.* 1995). *P.c. sinensis* komt in een groot deel van Europa en Azië voor en in Noordwest-Europa broedt deze ondersoort traditioneel vooral in moerasbossen (Van Eerden & Gregersen 1995, Lindell *et al.* 1995). In Nederland vestigen zich de laatste jaren steeds meer Aalscholvers in nieuwe kolonies aan zee. Zo broedde de Aalscholver in 1988 voor het eerst in Meijendel, een duingebied in de omgeving van Den Haag (Zuid-Holland; figuur 1). Het duurde echter tot 1991 voordat er zich hier een kolonie ontwikkelde (Van der Meer *in press*).

De vestiging in Meijendel was de vijfde in een reeks nieuwe kolonies aan de kust en volgde na die op het kunstmatige eilandje De Hond, vermoedelijk eind jaren zeventig (Leopold & Van den Berg 1992), Voorne in 1984 (Bakker & Lok 1985), het Veerse Meer in 1987 (Meininger *et al.* 1995) en Het Zwanenwater in 1989 (Brouwer 1995). Erna volgden nog vestigingen in de Amsterdamse Waterleidingduinen (Van Eerden & Gregersen 1995) en op Vlieland in 1994 (Camphuysen *et al.* 1995b).

## De vestiging in Meijendel

In het begin van de jaren tachtig steeg het aantal waarnemingen van de Aalscholver in Meijendel sterk, vooral in het vroege voorjaar en de late zomer. In 1985 overzomerden er voor het eerst Aalscholvers, maar er werden geen nesten gevonden. In 1986 verbleven enkele tientallen, voornamelijk onvolwassen vogels, in het gebied. Vogels in onvolwassen kleeft kunnen al broeden (Van Eerden & Zijlstra 1985), maar hoewel er balts en transport van

Tabel 1. Aantalsontwikkeling broedende Aalscholwers te Meijndel, 1988-95.  
 Table 1. Number of breeding pairs of Cormorants in Meijndel, 1988-95.

Jaar	aantal broedparen
1988	1
1989	0
1990	0
1991	1
1992	21
1993	42
1994	61
1995	72

Figuur 1. Kustkolonies van de Aalscholwer in Nederland en het aantal broedparen in 1995.

Figure 1. Coastal colonies of Cormorants in The Netherlands and the number of breeding pairs in 1995.



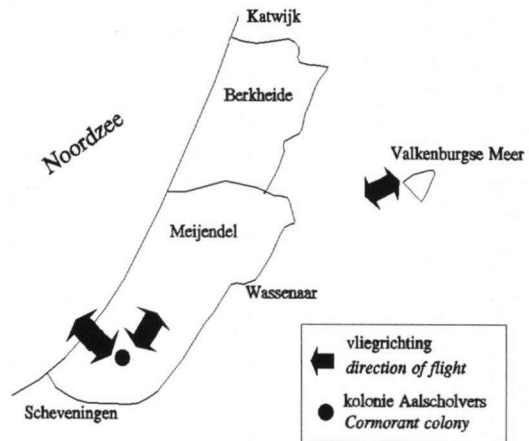
nestmateriaal werd waargenomen, werden er geen nesten gevonden (Van der Meer *et al.* 1987). In 1988 werd vervolgens een broedgeval vastgesteld, maar er werden geen eieren of jongen gezien. Dit was overigens op een andere plek dan in 1985 en '86. Pas in 1991 kwam er weer een paar tot broeden, nu weer op de oude plek, en werd er één donsjong waargenomen (Oppentocht 1992). Daarna nam het aantal broedparen jaarlijks snel toe tot 72 in 1995 (tabel 1).

### Fourageergebieden

De kolonie bevindt zich in het zuidelijk deel van het gebied bij een infiltratieplas. Meijndel wordt vrijwel geheel gebruikt voor waterwinning en verspreid over het gebied zijn dan ook verscheidene van dergelijke plassen aanwezig. Ook in Berkheide, het duingebied ten noorden van Meijndel, is dat

*Figuur 2. Situatieschets Meijendel. Kolonie Aalscholvers, vliegrichtingen en vermoedelijke fourageergebieden.*

*Figure 2. The Meijendel Cormorant colony, showing directions of flight and probable feeding areas.*



het geval. De Aalscholvers fourageren echter slechts in beperkte mate in de infiltratieplassen (Van der Meer *in press* en J.P. Oppentocht *pers. med.*), maar vooral op zee. De hoofdvliegrichtingen vanuit de kolonie zijn (1) rechtstreeks naar zee en (2) evenwijdig aan de kust naar het noordoosten (H.P. van der Meer *pers. med.*). Deze laatste vogels verspreiden zich tot voorbij Katwijk, zowel op zoet als op zout water.

Uit tellingen van vogels op zee blijkt dat Aalscholvers vooral dicht onder de kust voorkomen en dat de aantallen de laatste jaren toenemen (Baptist & Wolf 1993, Camphuysen & Leopold 1994). Tijdens zeetrekkingen in de zomer in de jaren 1993-95 bij Katwijk werden vrijwel altijd Aalscholvers waargenomen, maar meestal slechts enkele exemplaren per uur. De Aalscholvers fourageren in de regel zelfstandig, maar af en toe worden zij gezien in volgwolken van vissersschepen. Vaak zwemmen ze dan vlak achter het schip en vliegen regelmatig op om dan weer dicht achter het schip neer te strijken. Ook bij Camperduin is dit de laatste jaren regelmatig waargenomen. In vrijwel alle grotere volgwolken, tijdens het broedseizoen, zijn daar Aalscholvers te vinden (N.F. van der Ham *pers. med.*). Het profiteren van bijvangsten door Aalscholvers was in de zuidelijke Noordzee nog maar weinig vastgesteld (Camphuysen 1993, Camphuysen *et al.* 1995a), maar wellicht vindt dit fenomeen vooral zeer dicht onder de kust plaats.

Ook de grotere zoete meren rondom Leiden (Valkenburgse Meer, Vlietlanden, Kagerplassen) zijn van belang als voedselgebied. In elk van de drie

genoemde plassen worden regelmatig vissende Aalscholvers waargenomen. Bij het Valkenburgse Meer vliegen regelmatig vogels af en aan in de richting van Meijndel. Er zijn daar de laatste jaren 's zomers meestal wel tien of meer Aalscholvers aanwezig. Van de vogels in de andere plassen is mij verder niets bekend, deze zijn mogelijk niet uit Meijndel afkomstig. Ook andere zoete wateren kunnen van belang zijn voor de Aalscholvers van Meijndel. Zonder gericht onderzoek zal onduidelijk blijven hoe groot het belang van de zee precies is als voedselleverancier voor de Aalscholvers van Meijndel. Er zijn echter genoeg aanwijzingen om te veronderstellen dat het een belangrijke rol is.

### **Herkomst**

De vraag rijst waar de Aalscholvers van Meijndel vandaan gekomen zijn. De dichtstbijzijnde grote kolonie is die van Voorne, maar toen de eerste Aalscholvers in Meijndel overzomerenden, was deze kolonie pas twee jaar oud en vond er nog exponentiële groei plaats. In 1988 werden op Voorne 1000 broedparen geteld en was de groei over zijn hoogtepunt heen. In 1991 waren er op Voorne 1225 broedparen (Van Eerden & Gregersen 1995). De kolonisatie in Meijndel vond dus plaats toen de ontwikkelingen op Voorne stabiliseerden, maar de eerste waarnemingen stammen uit de jaren dat die kolonie zich nog aan het vestigen was. Beide kolonies kunnen beschouwd worden als een uiting van de sterke groei van *P.c. sinensis* in Europa, van Frankrijk en Engeland in het zuidwesten tot aan de Baltische staten in het noordoosten toe (Van Eerden & Gregersen 1995, Lindell *et al.* 1995, Marion 1995, Ward *et al.* 1995). Een ander argument vóór de herkomst uit Voorne is, dat hier net als in Meijndel veel op zee wordt gefourageerd (Bakker & Lok 1985). Waarschijnlijk kunnen Aalscholvers echter gemakkelijk omschakelen naar het vissen op zee. Veel Nederlandse vogels deden dat immers al buiten de broedtijd (Leopold & Van den Berg 1992, Van Damme 1994).

In Voorne werd in de beginjaren van de kolonie tweemaal een vogel met een Deense ring waargenomen. Er werden geen vogels met Nederlandse ringen gezien. Er zijn ook gevallen bekend van in Nederland geringde jongen die in Denemarken of Engeland zijn gaan broeden (Bakker & Lok 1985, Van Eerden & Gregersen 1995, Marion 1995). Er is dus nogal wat uitwisseling. In Meijndel zijn geen waarnemingen van gekleurringde vogels gedaan en het blijft dus onduidelijk waar ze precies vandaan gekomen zijn.

## Discussie

De Aalscholvers nestelen in Meijndel in wilgen *Salix* spp., Ratelpopulieren *Populus tremulus*, Eiken *Quercus robur* en meidoorns *Crataegus* spp. (Van der Meer *in press*). Gezien de aanwezigheid van de Vos *Vulpes vulpes* is het niet aannemelijk dat ze succesvol zullen kunnen broeden op de grond. Op eilanden zonder grondpredatoren, zoals op Vlieland (Camphuysen *et al.* 1995b), doen ze dat wel. In Denemarken broedde in 1992 38% van het totaal aantal broedparen op de grond (Van Eerden & Gregersen 1995). In het Zwanenwater wordt deels op de grond gebroed (Brouwer 1995). Gezien het aantal geschikte nestbomen kan de kolonie in Meijndel nog wel verder uitgroeien. De uiteindelijke grootte van kolonies staat in verband met het areaal viswater. Binnen een straal van 20 km is het oppervlak water met een diepte tot 20 meter sterk bepalend. Ook het groeitempo van een kolonie in de eerste jaren na vestiging correleert daarmee (Debout *et al.* 1995, Van Eerden & Gregersen 1995). Dit is natuurlijk een indirecte maat voor de beschikbaarheid van geschikte prooivissen. Het groeitempo in de eerste jaren van de kolonie suggereert dat de omstandigheden hier niet zo gunstig zijn als op Voorne. Ook de kolonies op De Hond, Vlieland en in de Veerse Meer kenden al direct een spectaculaire groei (Leopold & Van den Berg 1992, Koks 1994, Camphuysen *et al.* 1995b, Meininger *et al.* 1995). In het Zwanenwater was de aantalsontwikkeling de eerste vijf jaren na vestiging vergelijkbaar met die in Meijndel. In het zesde jaar verdriedubbelde het aantal broedparen in het Zwanenwater opeens tot 191 (Brouwer 1995) en in het zevende jaar nam het aantal opnieuw spectaculair toe tot 340 broedparen (D. van Dijk pers. med.). Wie weet wat er voor Meijndel, én voor andere kustlocaties, nog in het verschiet ligt?

## Dankwoord

Met dank aan het Duinwaterbedrijf Zuid Holland en aan de tellers en samenstellers verslagen van de Vogelwerkgroep Meijndel, met name aan Herman van der Meer en Jan Oppentocht. Ook dank aan B. Koks voor het beschikbaar stellen van de meest recente gegevens van de kolonies De Hond en Vlieland, aan D. van Dijk, H. Groot, P.L. Meininger en J. van Baarsen voor die van respectievelijk het Zwanenwater, de Amsterdamse Waterleidingduinen, het Veerse Meer en Voorne.

*Summary* The Cormorant has been colonising several new, marine breeding sites in The Netherlands in recent years. The development of one of these new colonies, at Meyndel, is described. Summering birds were first seen in 1985, courtship and transport of nest material was first noted in 1986, breeding was recorded once in 1988, but still no eggs or young were seen. The next breeding attempt was in 1991

and numbers subsequently increased (until 72 pairs in 1995; Table 1). Feeding occurs probably largely at sea, but fresh water lakes are also visited.

## Literatuur

- Bakker L. & Lok C.M. 1985. Aalscholvers *Phalacrocorax carbo*, een nieuwe broedvogel voor Voorne. *Limosa* 58: 145-148.
- Baptist H.J.M. & Wolf P.A. 1993. Atlas van de vogels van het Nederlands Continentaal Plat. Rapport DGW-93.013, Den Haag.
- Brouwer R. 1995. De Aalscholver als broedvogel in het Zwanenwater. *De Graspieper* 15, 43-46.
- Camphuysen C.J. 1993. Scavenging seabirds behind fishing vessels in the northeast Atlantic. NIOZ-Rapport-1993-1.
- Camphuysen C.J. & Leopold M.F. 1994. Atlas of seabirds in the southern North Sea. IBN Research Report 94/6, NIOZ-Report 1994-8, IBN, NZG, NIOZ, Texel.
- Camphuysen C.J., Calvo B., Durinck J., Ensor K., Follestad A., Furness R.W., Garthe S., Leaper G., Skov H., Tasker M.L. & Winter C.J.N. 1995a. Consumption of discards by seabirds in the North Sea. Final report EC DG XIV research contract BIOECO/93/10. NIOZ Rapport 1995-5, NIOZ, Texel.
- Camphuysen C.J., Duiven P. & Zuidewind J. 1995b. Aalscholvers *Phalacrocorax carbo* als broedvogel op Vlieland. *Sula* 9: 26-28.
- Damme C. van 1994. Het voedsel van Aalscholvers *Phalacrocorax carbo* op Terschelling in de nazomer. *Sula* 8: 229-234.
- Debout G., Røv N. & Sellers R.M. 1995. Status and population development of Cormorants *Phalacrocorax carbo* breeding on the Atlantic coast of Europe. *Ardea* 83: 47-59.
- Eerden M.R. van & Gregersen J. 1995. Long-term changes in the northwest European population of Cormorants *Phalacrocorax carbo sinensis*. *Ardea* 83: 61-79.
- Eerden M.R. van & Zijlstra M. 1985. Aalscholvers *Phalacrocorax carbo* in de Oostvaardersplassen, 1970-85. *Limosa* 58: 137-143.
- Koks B. 1994. Broedvogelmonitoring in het Nederlandse Waddengebied in 1993. SOVON Monitoringrapport 94-02. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Leopold M.F. & Berg J. van 1992. Een zoutwater-kolonie Aalscholvers *Phalacrocorax carbo* in Groningen. *Sula* 6: 100-102.
- Lindell L., Mellin M., Musil P., Przybysz J. & Zimmerman H. 1995. Status and population development of breeding Cormorants *Phalacrocorax carbo sinensis* of the central European flyway. *Ardea* 83: 81-92.
- Marion L. 1995. Where two subspecies meet: origin, habitat choice and niche segregation of Cormorants *Phalacrocorax c. carbo* and *P.c. sinensis* in the common wintering area (France), in relation to breeding isolation in Europe. *Ardea* 83: 103-114.
- Meininger P.L., Berrevoets C.M. & Strucker R.C.W. 1995. Kustbroedvogels in het Deltagebied in 1994 met een samenvatting van zestien jaar monitoring, 1979-1994. Werkdocument RIKZ OS-95.807X. Rijksinstituut voor Kust en Zee, Middelburg.
- Meer H.P. van der *in press*. Atlas van de broedvogels tussen Katwijk en Scheveningen 1992. DZH/EWR, Voorburg/Katwijk.
- Meer H.P. van der, Oppentocht J.P., Wanders H. & Wilmink G.F. 1987. Jaarverslag 1986 Vogelwerkgroep Meijndel. Voorschoten.
- Oppentocht J.P. 1992. Jaarverslag 1991 Vogelwerkgroep Meijndel. Voorschoten.
- Ward A., Barbier L. & Delsaut M. 1995. Implantation d'une première colonie continentale de Grand Cormorans *Phalacrocorax carbo* dans le Pas-de-Calais, France. *Alauda* 63: 185-189.

N.C. Hoogendoorn, Vogelwerkgroep Meijndel en NZG, Veluwemeerstraat 49, 8226 HP Lelystad.